

UOT 355/359

ARTİLLERİYA KƏŞFİYYATI: YENİLİKLƏR, İSTİQAMƏTLƏR**polkovnik Yaşar Kərimov***Silahlı Qüvvələrin Hərbi Akademiyası*

Xülasə. Məqalədə artilleriya bölmələrinin müasir optiki və radiolokasiya kəşfiyyat vasitələri, pilotsuz uçuş aparatları ilə təchiz olunması məsələləri, həmçinin onların tətbiqinin yaratdığı üstünlük və inkişaf istiqamətlərindən bəhs edilir.

Açar sözlər: artilleriya kəşfiyyatı, radiolokasiya kəşfiyyatı, optiki kəşfiyyat, hava kəşfiyyatı.

Müasir ümumqoşun döyüşü yüksək gərginliyi, döyüş fəaliyyətlərinin dinamikliyi və sürətli olması, eləcə də bir növündən digərinə cəld keçməsi ilə xarakterizə edilir. İstənilən döyüş növündə kəşfiyyat məlumatları komandirin qərar qəbul etməsi üçün mühüm əhəmiyyətə malikdir. Ona görə də kəşfiyyatın istənilən növü qarşısında yeni imkanlar və inkişaf perspektivləri açılır.

Artilleriya kəşfiyyatı taktiki kəşfiyyatın tərkib hissəsini təşkil edir. Əlavə olaraq, Raket və Artilleriya Qoşunlarının döyüş təminatının əsas növündən biridir və bir çox hallarda onun döyüş tətbiqinin uğrunu müəyyən edir. Artilleriya kəşfiyyatı da kəşfiyyatın digər növlərində olduğu kimi, müasir tələblərə cavab vermək üçün inkişaf edir və dəyişir.

Kəşfiyyatın istənilən növü ilə düşmənin, ərazinin, mövcud şərtlərin öyrənilməsi zamanı dəqiqlik, fasiləsizlik, dayanıqlılıq və etibarlılıq tələb olunur. Son zamanlar kəşfiyyat vasitələrinin imkanlarının texniki baxımdan inkişafı istiqamətində baş verən dəyişikliklər bu tələbləri daha da zəruri etmişdir.

Nəzərə alsaq ki, düşmən, ərazi və mövcud şərtlər haqqında məlumatlar dinamik dəyişən şəraitdə və gərgin iş rejimində baş verir, o zaman artilleriya kəşfiyyatının qarşısında duran məqsədlərə idarəetmənin təkmilləşdirilməsi, şəxsi heyətin bilik, bacarıq və təcrübəsinin artırılması ilə nail olmaq mümkündür.

Ona görə də artilleriya kəşfiyyatının daha müasir vasitələr, durbinlər, lazer məsafəölçənlər, gecəgörmə cihazları, universal radiolokasiya stansiyaları və pilotsuz uçuş aparatları (PUA) ilə təmin edilməsi daha məqsədəuyğundur. Artilleriya kəşfiyyat bölmələrinin müasir vasitələrlə təmin olunmasından sonra artilleriya kəşfiyyatının təşkili və aparılması üçün sərf olunan vaxt kifayət qədər azalmış və məlumatların dəqiqliyi artmışdır.

Artilleriya kəşfiyyatının tətbiqində həmin vasitələrin yaratdığı üstünlüklərə və inkişaf istiqamətlərinə qısaca da olsa nəzər salaq.

Optiki kəşfiyyat müşahidə üsulunda yerüstü məntəqələrdən geniş istifadə olunur. Hazırda həmin məntəqələr artilleriya kəşfiyyatının müasir optiki vasitələri: durbinlər, lazer məsafəölçənlər ilə təmin olunub [1].

Demək olar ki, müasir ümumqoşun döyüşlərində optiki kəşfiyyat döyüş fəaliyyətlərinin bütün mərhələlərində mühüm rola malikdir. O, vizual müşahidə imkanlarını xeyli artırır, hədəflərin koordinatlarını təyinetmə vaxtını qısaldır və dəqiqliyi təmin edir.

Durbin optiki kəşfiyyatın əsas cihazlarından biridir. Durbindən döyüş sahəsini müşahidə etmək, hədəflərin yerini öyrənmək və seçmək, üfüqi və şaquli bucaqları, mərmilərin partlayışlarına səpmaları müəyyənləşdirmək, eləcə də atışa düzəliş vermək üçün istifadə olunur. Müasir durbinlər çoxfunksiyalılıq ilə fərqlənir [1].

“Koral” və “Moskito” tipli lazer məsafəölçənlərlə sutkanın istənilən vaxtı və məhdudgörmə şəraitində hədəfin polyar və düzbucaqlı koordinatlarını, eləcə də öz yerinin koordinatlarını təyin etmək mümkündür. Minaatan batareyalarının avtomatik idarəetmə komplektinin tərkibinə daxil olan “Moskito” və artilleriya batareyalarının avtomatik idarəetmə komplektinin tərkibinə daxil olan “Koral” məsafəölçənlər bu idarəetmə sistemlərinin vacib elementlərindəndir [2]. Bunların tətbiqi nəticəsində əldə olunan məlumatlar digər məntəqələrə, xüsusilə atış üçün göstəriciləri hazırlamaq məqsədilə atəş

mövqeyinə real vaxt rejimində çatdırılır. Bununla da düşmənin fəaliyyətini vaxt amili baxımından qabaqlamaqda böyük üstünlük əldə olunur.

Düşməne atəşlə zərərvurmada diqqət çəkən əsas amillərdən biri də hədəfin aşkar olunması ilə ona qısa zamanda effektiv zərər vurmaqdır.

Yuxarıda qeyd olunan amilləri nəzərə alsaq, hazırda optiki kəşfiyyat vasitələri artilleriya kəşfiyyatının qarşısında duran tapşırıqları təmin etmə imkanına malikdir. Lakin belə fəaliyyətlərin məqsədyönlülüyünü artırmaq üçün döyüş hazırlığı məşğələləri və təlimlərinin gedişində avtomatik idarəetmə komplektinin istifadəsində şəxsi heyətin uzlaşma fəaliyyətlərinə nail olmaq lazımdır.

Hazırda dünyanın inkişaf etmiş ordularında radiolokasiya kəşfiyyat vasitələrinin yeni nümunələrinin istehsalı və onların artilleriya bölmələrinin icra etdiyi döyüş tapşırıqlarının maraqlarında tətbiqi üzərində intensiv iş aparılır. Bu ölkələrə ABŞ, Rusiya, Fransa və İsrail liderlik edir. Çin və Türkiyənin müdafiə sənayesi də bu istiqamət üzrə əməli işlər görür.

Radiolokasiya kəşfiyyat vasitələri öz artilleriyamızın atışına xidmət göstərməklə yanaşı, düşmənin kiçikçaplı zərərvurma vasitələrindən atəş açan və raket buraxmasını icra edən zaman onların dəqiq koordinatlarını müəyyənləşdirə bilir.

Mövcud universal radiolokasiya stansiyası EL/M 2084M və EL/M 2084L artilleriya kəşfiyyatının bu sahədə imkanlarını xeyli artırır. Həmin stansiyalar 2016-cı ilin aprel döyüşlərində düşmənin 60 mm və daha iriçaplı artilleriya və minaatan batareyalarının aşkarlanmasında əvəzolunmaz rol oynamış, eləcə də yerinin təyin olunmasında onlara qarşı mübarizəni təmin etmişdir.

Radiolokasiya kəşfiyyatı, həmçinin artilleriya kəşfiyyatının ən perspektivli inkişaf sahələrindən biridir. Ordumuzun Raket və Artilleriya Qoşunlarının radiolokasiya kəşfiyyatı üzrə mövcud imkanları hazırda dünyanın bir çox inkişaf etmiş ordularından daha çoxdur.

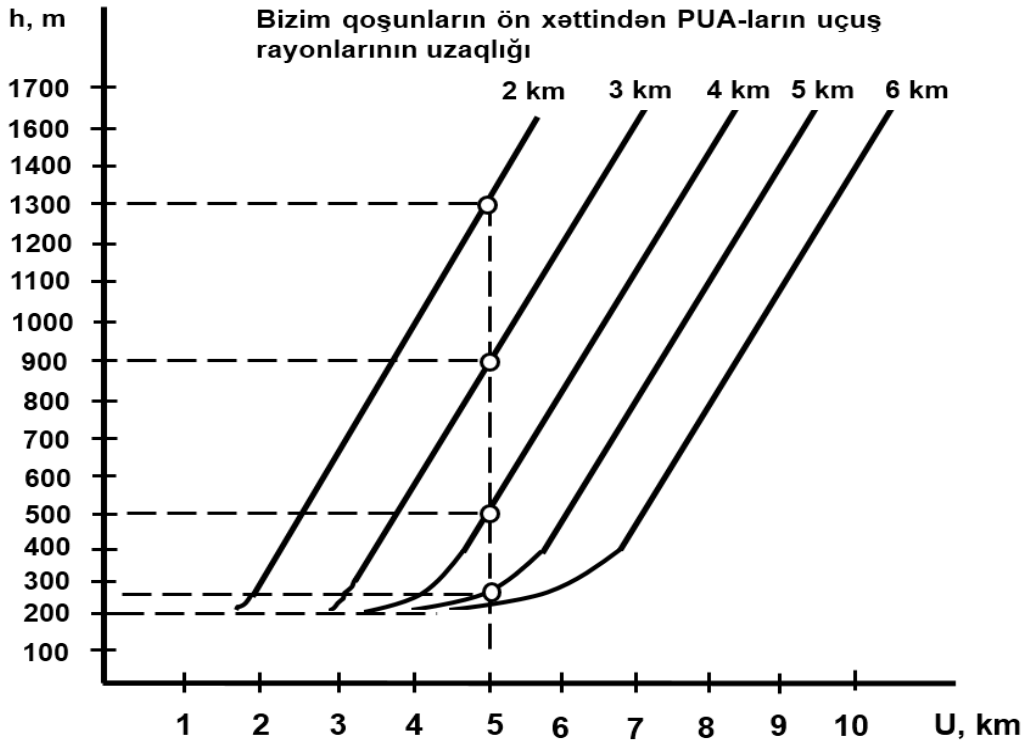
Bununla yanaşı, hazırda artilleriya kəşfiyyatı digər qoşun növlərinin kəşfiyyat vasitələri ilə qarşılıqlı fəaliyyətdə hava kəşfiyyat vasitələrinin də tətbiqinə geniş yer verir. Artilleriya bölmələrinin maraqlarında PUA-ların tətbiqi nəticəsində artilleriya kəşfiyyatının imkanları xeyli artırılmışdır. Bununla da real vaxt rejimində düşməne atəşlə zərərvurmanın effektivliyinin artırılmasına, artilleriya atışlarını və atışın nəticələrini müşahidə etmə imkanlarına nail olunub.

Müasir silahların dəqiqliyi, böyük dağıdıcı gücə və yüksək manevr etmə imkanına malik olması onların vaxtında aşkarlanmasını və məhv edilməsini zəruri edir. Bu da kəşfiyyat vasitələrindən onları vaxtında aşkar etməyi və məlumatları vaciblik dərəcəsinə görə çatdırmağı tələb edir.

PUA-lar öz qoşunlarımızın yerləşdiyi yerdən düşmənin ön xəttinə 3 – 4 km yaxınlıqda uçuşlar icra etməklə kəşfiyyat aparır. Düşmənin hava hücumundan müdafiəsi zəif təşkil olunduqda bəzi kəşfiyyat tapşırıqlarının icrası məqsədilə uçuşlar ön xəttə daha yaxın keçirilə bilər [3].

Artilleriya və minaatanların atəş mövqeləri bizim qoşunların ön xəttindən 1 – 6 km məsafədə, yəni PUA-ların kəşfiyyat aparması üçün uçuş rayonları bizim artilleriyanın atış trayektoriyası istiqamətində yerləşir.

Öz artilleriyamızın atəşi ilə PUA-lara mərmilərin uçuş trayektoriyasında zərər vurmamaq üçün mərmilərin trayektoriyada hündürlüyünü nəzərə alaraq, PUA-nın uçuş hündürlüyünü təyin etmək lazımdır. Müxtəlif atımlarda müxtəlif sistemlərdən fərqli məsafələrə atış trayektoriyasının təhlili onu göstərir ki, uçuş rayonu düşmənin ön xəttindən 4 km, artilleriyanın atəş mövqeyi bizim ön xətdən 5 km dərinlikdə yerləşdikdə PUA-nın uçuş hündürlüyü 500 m-dən, atəş mövqeləri ön xətdən 6 km dərinlikdə yerləşdikdə, PUA-nın uçuş hündürlüyü 900 m-dən az olmamalıdır (Şəkil 1).

Şəkil 1. PUA-ların uçuş hündürlüyünü təyinetmə qrafiki

Burada, h – öz artilleriya mərmilərimizin uçuş trayektoriyasının üstündə PUA-ların uçuşlarının minimal təhlükəsizlik hündürlüyü; U – öz qoşunlarımızın ön xəttindən artilleriyanın mövqələrinə qədər olan maksimal uzaqlıq.

Nəzərə alsaq ki, müasir ümumqoşun döyüşünün əsas prinsiplərindən biri atəşin vacib istiqamətlərə vaxtında cəmləşdirilməsidir, o zaman PUA-ların uçuş hündürlüyünü təyinetmə qrafiki mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Düşməne atəşlə zərərvermanın planlaşdırılması zamanı kəşfiyyət məlumatlarına əsasən, aşkar edilən hədəf və obyektlərin vaciblik dərəcəsini nəzərə almaqla atəşlə zərərvermanın effektivliyini artırmaq olar. Ancaq bu halda döyüş tapşırığını az itkilərlə yerinə yetirmək mümkündür.

Son zamanlar dünyada baş verən silahlı münaqişələrin və lokal müharibələrin təcrübəsinin tədqiqi onu göstərir ki, hər iki tərəf də döyüş fəaliyyətini (əməliyyatı) geniş cəbhədə icra etmir. Lakin məqsədinə düşmənlə təmas şəraitindən deyil, daha uzaq məsafədən atəşlə zərərvermə vasitələrini tətbiq etməklə nail olmaq istəyir.

O, düşmən üzərində üstünlük əldə etdikdən sonra, yerüstü fəaliyyətlərin icrasına əlverişli şərait yarandıqda və qısa zamanda qəti nəticə əldə etmək üçün icra olunur.

Belə ki, kəşfiyyatın müxtəlif növ və üsulları ilə əldə olunan məlumatları həm “aşağıdan-yuxarıya”, həm də əksinə çatdırmaqla, qarşılıqlı informasiya mübadiləsi sistemini yaratmaq mümkündür. Artilleriya kəşfiyyatı da bu sistemin vacib hissəsini təşkil edir.

Yuxarıda qeyd edilənlər döyüşdə artilleriya kəşfiyyatının roluna və yerinə, icra etdiyi tapşırıqlara, döyüş imkanları üzrə baş verən dəyişikliklərə və onun tətbiqinə görə yeni yanaşma tələb edir.

Müasir kəşfiyyət vasitələrinin silahlanmaya qəbulu, onların artilleriya bölmələrinin icra etdiyi atəş tapşırıqlarının maraqlarında tətbiqi və atışa xidmət göstərməsi, eləcə də digər qoşun növlərinin kəşfiyyət vasitələri ilə qarşılıqlı fəaliyyətdə tətbiqinin uzlaşdırılması və idarəetmə sisteminin təkmilləşdirilməsi tələb olunur. Sürətlə dəyişən şərait artilleriya kəşfiyyatının perspektivli istiqamətlərinin inkişafına səbəb olur və görünən odur ki, yaxın gələcəkdə də bu proses davam edəcək.

Nəticə

Raket və Artilleriya Qoşunları düşməyə atəşlə zərərvermanın əsas qoşun növü hesab olunur. Onun effektivliyinin təmin olunması bir çox amillərdən asılıdır, onlardan biri də artilleriya kəşfiyyatıdır. Ona görə də artilleriya bölmələrinin döyüş tapşırıqlarını vaxtında, dəqiq və keyfiyyətli yerinə yetirməsində artilleriya kəşfiyyatının rolu böyükdür.

Hazırda artilleriya kəşfiyyat bölmələrinin silahlanmasına qəbul olunan müxtəlif növ kəşfiyyat vasitələrinin imkanları ilə belə tapşırıqları yerinə yetirmək mümkündür. Belə tapşırıqlar optiki, radiolokasiya və hava kəşfiyyat vasitələri ilə yerinə yetirilir.

Beləliklə, ordumuz düşmənin bütün əməliyyat düzülüşünün dərinliyində mühüm hədəf və obyektləri aşkar etmək və onların fəaliyyətini nəzarətdə saxlamaq imkanına malikdir. Bütün bunlara planlı və mərhələli şəkildə həyata keçirilən ordu quruculuğu işləri ilə nail olunmuşdur.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı

1. Optiki kəşfiyyat bölmələrinin döyüş işinə dair təlimat. – Moskva: Hərbi Nəşriyyat, – 1985. – 115 s.
2. Artilleriya kəşfiyyatı. Dərs vəsaiti. – Bakı: Hərbi Nəşriyyat, – 2018. – 197 s.
3. Kərimov, Y.Ş. Raket və artilleriya silahları haqqında məlumatlar toplusu / Y.Ş.Kərimov. – Bakı: Hərbi Nəşriyyat, – 2017. – 115 s.

Аннотация

Направление развития артиллерийской разведки Яшар Керимов

В статье раскрывается обеспеченность артиллерийского подразделения современными оптическими, радиолокационными разведывательными приспособлениями и беспилотными летательными аппаратами, а также создаваемое превосходство при их применении и направление развития.

Ключевые слова: артиллерийская разведка, радиолокационная разведка, оптическая разведка, воздушная разведка.

Abstract

Artillery reconnaissance: Novelties and directions Yashar Kerimov

In the article the issues of equipping artillery units with modern optical and radar reconnaissance devices, unmanned air vehicles, as well as the advantages and direction of their application were explained.

Keywords: artillery reconnaissance, radar reconnaissance, optical reconnaissance, air reconnaissance.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 15.01.2020

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 12.02.2020

Çapa qəbul edilmişdir: 03.03.2020